

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Formanden skriver	2
Nyt fra hovedbestyrelsen	3
Årsmødet 1996	3
Højtoftegaard	4
Skamlingsbanken	6
Ettebjerggård ved Næstved	10
Nyt fra kredsene	12
Slægtsgårdsrejsen til Island	13
Sønderjysk gårdshistorie	13
Ultang, den tidligere hovedgård i Halk sogn	16

Tidsskrift for
 Dansk Slægtsgaardsforening
 Februar/marts 1996
 Nr. 320 - 54. årgang

Højtoftegaard mellem Christiansfeld og Haderslev er slægtsgården, hvor man samles den 1. juni før årsmødet.

SLÆGTSGÅRDEN

LÆR AF FORTIDEN - LEV I NUTIDEN - VIRK FOR FREMTIDEN

Stiftet 5. juli 1941

Kasserer og sekretær:

Inger M. Hansen, Bjerggårdsvænget 9, 2840 Holte,
tlf. 42 80 25 37. Træffes bedst tirsdag og efter kl. 17.
Postgiro nr. 8 08 31 42

Ejendomskonsulent:

Anders Frederiksen, Søndertoften 17, 9500 Hobro,
tlf. 98 51 10 25. Telefax 98 51 16 16

Hovedbestyrelsen:

Formand:

Gårdejer Carl Martin Christensen,
»Kaaregaard«, Badstrupvej 39,
Badstrup, 5485 Skamby,
tlf. 64 85 11 74

Næstformand:

Gårdejer Peder Møller Frifelt,
»Lindegård«, Tyndkærvej 7,
6823 Ansager, tlf. 75 24 30 87
(Formand: Bladudvalget)

Gårdejer Vagn Mathiasen,
»Solgaard«, Toeltvej 4, Langerød,
3480 Fredensborg, tlf. 42 19 38 37
(Formand: Nordsjællandskredsen)

(Ovennævnte tre udgør
hovedbestyrelsens
forretningsudvalg).

Gårdejer Poul Ancher Hansen,
»Stensebygaard«, Stensebyvej 23,
3730 Nexø, tlf. 56 48 84 60
(Formand: Bornholms Amt)

Gårdejer Jens Peter Hansen,
»Skovgaard«,
Ty-Hastrupvej 10 B, 4690 Haslev,
tlf. 53 68 12 67

Gårdejer Arne Højland,
Bakkedraget 3, 4270 Høng,
tlf. 58 85 28 41
(Formand: Vestsjællands Amt)

Gårdejer Meta Larsen,
Kornagervej 54, 4640 Fakse,
tlf. 56 73 09 20
(Formand: Sjælland-Syd)

Proprietær Jens Peder Skov Jensen,
»Hobygården«, Hobyvej 37,
4983 Dannemare,
tlf./fax. 53 94 41 63
(Formand: Udvalget for økonomiske
og landbrugsmæssige sager og
Lolland-Falster afd.)

Gårdejer Poul Mahler,
»Egbo«
Sandager Kirkevej 30, Sandager,
5610 Assens, tlf. 64 79 10 20

Gårdejer Elise Jensen,
»Højtoftegård«, Gammelby 40,
6100 Haderslev, tlf. 74 56 63 16
(Formand: Haderslevkredsen)

Gårdejer H.C. Clausen,
»Holmbogaard« Langbro 2 A,
Ullerup, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 46 12 86
(Formand: Det sydlige Sønderjylland)

Ernst Plagborg,
Lindevej 4, 7200 Grindsted,
tlf. 75 32 04 12
(Formand: Ribe Amt)

Gårdejer Else Christa Bollerup Nielsen,
Skrumsager Hovedgaard,
Skrumsagervej 1, Sønder Bork,
6893 Hemmet, tlf. 75 28 00 12

Gårdejer Mads Andersen,
Skårupvej 4, Hanning, 6900 Skjern,
tlf. 97 36 20 74
(Formand: Ringkøbing Amt)

Gårdejer Oluf Føns Knudsen,
Ribevej 88, Ødsted, 7100 Vejle,
tlf. 75 86 50 29
(Formand: Vejle Amt)

Gårdejer Anders Knudsen Pedersen,
»Kjærsgård«, Skadholsvej 5,
Gjærbøl, 7752 Snedsted,
tlf. 97 93 42 71

Gårdejer Jens Kr. Nielsen,
Tofttegård, Vrouvej 15, Vroue,
7800 Skive, tlf. 97 54 70 31
(Formand: Midjysk kreds)

Gårdejer Henry Slemming,
»Ryttergården«,
Hammelevvej 23, Hammelev,
8500 Grenå, tlf. 86 32 01 99
(Formand: Arkivudvalget
og Århus Amt)

Gårdejer A.C. Winther Hansen,
»Trillbakkegård«,
Korsbjergvej 3 b, Grydsted,
9240 Nibe, tlf./fax. 98 35 16 03
(Formand: Himmerlandskredsen)

Gårdejer Esben Saksager,
Lindager 6
9760 Vrå, tlf. 98 98 85 68
(Formand: Vendsysselkredsen)

Gårdejer Ingrid Houbak,
»Gedemaalsgaard«,
Sakstrupvej 32, Bjergby
9800 Hjørring, tlf. 98 97 10 36

Formanden skriver

Dagene længes, vinteren strenges. Det er mange år siden, at vi har kunnet mærke kong vinter i al sin magt og væld, men i år får vi da prøvet, hvad det vil sige at have vinter.

Underligt at tænke på, at måske 10-12 årige børn oplever en vinter for første gang. Blandt bønder snakkes der meget om vejret, og det giver da også grund til stadig undren. I denne vinter er vort gadekær aldeles tørlagt, idet vi jo har haft der tørreste halvår, som jeg, og sikkert mange andre, kan mindes.

Gad vide om det, vi oplever i disse år er varige klimaændringer, eller det blot er statistiske tilfældigheder.

Et af de store debattemner i landbrugskredse i disse uger, er spørgsmålet om de bødeforlæg, der er udsendt til de landmænd, der har brugt mere kvælstof end reglerne tillader.

Bøderne har en størrelse der giver undren, og de er helt ude af proportion med virkeligheden, og det bliver spændende at se, hvordan domstolene vil fortolke de overskridelser, der har fundet sted.

Vandløbsbræmmerne er også fortsat debattemne, vel mest fordi man endnu ikke har fået afklaret erstatnings-spørgsmålet.

Det er urimeligt at man med lovgivning kan inddrage dyrkningsrettigheder på jorden, uden at samfundet betaler for en rimelig erstatning for denne rådighedsindskrænkning.

På trods af denne uheldige situation, er det glædeligt at langt de fleste landmænd har valgt at følge reglerne, og så efterfølgende afvente udfaldet af sagens juridiske afgørelse.

De fleste kommuner har hidtil faret med lempe i deres tilsyn med bræmmerne, og det synes jeg er klogt, men vi må også erkende, at hvis 90% af landmændene følger reglerne, er det ikke rimeligt, at de sidste 10% skal ødelægge landbrugets renome i befolkningen.

Derfor må landbruget vel også generelt støtte en fornuftig tilsynspolitik. - Vi må aldrig glemme, at vort erhverv nu og i al fremtid skal kunne leve med samfundets kritiske øjne, på alt hvad vi foretager os.

Der er nu er færdig plan for årsmødet den 1-2 juni, og vore medlemmer kan glæde sig til en spændende oplevelse, og vi glæder os til gensynet med vore trofaste årsmødedeltagere, og ikke mindst til at møde de nye deltagere.

Med venlig hilsen
Carl Martin Christensen.

Slægtsgaardsarkivet:

Landbrugsmuseet,
Gl. Estrup, Randersvej 4,
8963 Auning,
tlf. 86 48 48 16 eller
86 48 34 44, lokal 35
(onsdag kl. 11-15), fax 86 48 41 82

Arkivarer:
Ejgil Overby, »Klausholm«,
Ansvej 12, 8620 Kjellerup,
tlf. 86 88 62 66

Aage Kirkegaard,
Fløjstrupvej 29, 8900 Randers,
tlf. 86 49 43 03

Else-Margrethe Ransy,
Udbygade 19, 2200 København N,
tlf. 35 37 73 22 kl. 18-21
(fortrinsvis folketællinger)

Redaktion:

Ole G. Nielsen,
Lundforlundvej 8, 4200 Slagelse,
tlf./fax. 53 58 40 16

Nr. 321 udkommer omkring 20. april.
Stof til dette nummer skal være hos
redaktøren inden den 20. marts.

Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Tryk: Korsør Bogtryk ApS
4220 Korsør, tlf. 53 57 79 43
Fax 53 57 36 35

Nyt fra hovedbestyrelsen

Dansk Slægsgårdforenings hovedbestyrelse afholdt den 7. februar 1996 sit halvårslige møde. Landsformanden Carl Martin Christensen kunne indledningsvis berette, at han er med i bestyrelsen af en »Stråtogsgruppe« på Fyn. Man ønsker at bevare de 500 stråtag på Fyn. Kan man skaffe midler, så gruppen kan betale forskellen mellem fast tag og stråtag, så kan man være med til at bevare stråtagene. Det vil dog være en forudsætning, at det er stråtag til huse, som i forvejen er vel vedligeholdte, og som er helårsbolig.

Det er ikke alene et spørgsmål om bygningsalder, men også om kulturværdi.

Derefter omtalte formanden en sag om brug af gårdnavn på et område, som ligger udenfor gården.

Hovedbestyrelsen ønsker også klarhed over regler for gårdnavne, som man iøvrigt bør bruge for at bevare.

Hovedbestyrelsen er også klar over, at kommunernes tekniske forvaltninger benytter laveste matrikelnummer, når der er flere numre på en ejendom. Det må være sådan, at det matrikelnummer, som gårdens bygninger ligger på, er hovedmatrikelnummeret.

Ejendomsrådgiver Anders Frederiksen meddelte, at han er ved at trække sig tilbage, men vil fortsat varetage interesserne i Jylland og hovedbestyrelsen besluttede, at man skulle træffe aftale med en ejendomsrådgiver for Øerne.

Udvalget for økonomiske og landbrugsmæssige sager agter at følge forespørgelsesdebatten den 20. februar om landsbyer og landdistrikter.

Udvalget havde også kommentarer til vandmiljøplanen, og Esben Saksager havde denne kommentar:

»Vi betaler skat for at vaske os, men staten betaler vores hundelufter (hjemmeservice).«

Sekretæren og kassereren Inger M. Hansen uddelte medlemsstatistikken, der viste, at alene Fyns Amt har haft fremgang.

Årets regnskab udviste et tilfredstillende overskud, der er fremkommet ved sparsommelighed i forvaltningen af foreningens midler.

Arkivudvalget har ingen problemer. Arbejdet med EDB-registrering af arkivets indhold, er ved at være på plads, og man er ved at finde en afløser for Bo Johansen, som kan tage sig af gårdundersøgelserne.

Bladudvalget trøstede hovedbestyrelsen med, at bladet vil udkomme som hidtil, og redaktøren orienterede om Islandsturen.

Om årsmødet 1996 fremlagde Elise Jensen, Haderslevkredsen et spændende program for dagene. (Se omtale nederst på siden).

Og ikke uden tilfredshed kunne årsmødearrangøren fortælle, at det blev med lavere priser end vi har oplevet i flere år.

Årsmødet 1997 er lagt i hænderne på Lolland Falsterkredsen, som har truffet aftaler med Næsgård Agerbrugsskole på Falster, så mødet og festen kan afvikles på dette for landbruget så kendte sted.

Vedrørende årsmødet 1998, så gav Ernst Plagborg tilsagn om, at Ribe Amt gerne vil indbyde Slægtsgårdsforeningen til Vestjylland.

Hovedbestyrelsen sluttede mødet med en gensidig orientering fra kredsene, og så ser man frem til gensynet ved årsmødet 1. - 2. juni.

OGN.

Årsmødet 1996

I år har Dansk Slægtsgårdsforening sin generalforsamling lørdag, den 1. juni og traditionen tro, giver det anledning til et stort arrangement, der denne gang er betroet Haderslevkredsen.

Lørdag, den 1. juni samles man på Højtoftegaard ved Fjelstrup, hvor der bliver serveret kaffe i haven og man kan se sig omkring i stuehuset og kostalden.

Kl. 13.30 indledes selve årsmødet. Mødet er henlagt til restauranten på Skamlingsbanken.

Alt efter tid og interesse kan man nyde Skamlingsbanken med udsigt og mindesmærker.

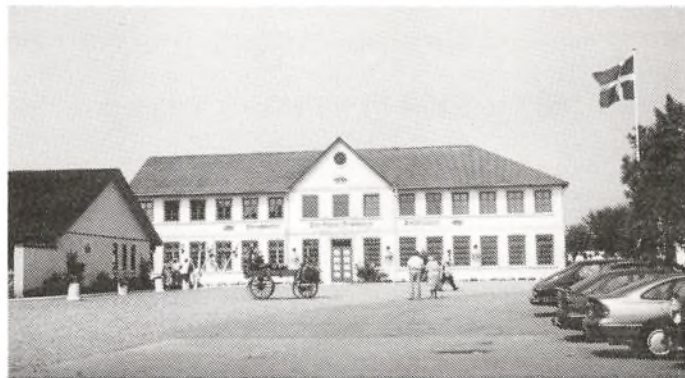
Efter mødet og eftermiddagskaffen kan man se Genforenings- og Grænsemuseet, før aftenfesten tager sin begyndelse kl. 18.00.

Efter en lækker menu, festtale og underholdning bliver der tid til dans.

Søndag, den 2. juni begynder i Tyrstrup kirke. Her fortæller forhenværende major Lorenz Asmussen om kirken og kongerne Frederik den Syvende og Christian den Tiende, som har aflagt besøg i kirken.

Efter besøg i Tyrstrup kirke bliver der tid til at kigge på Christiansfeld med de særprægede huse og Gudsageren (kirkegården).

Det har været påtænkt, at søndagen skulle indledes i Brødremenighedens kirkesal, men den er optaget af

Den gamle Grænsekro ved Frederikshøj bliver rammen om årsmødefesten 1996.

intern mødevirksomhed, så derfor samles vi i Tyrstrup kirke.

Fra Christiansfeld kører vi gennem et smukt landskab til Marstrup forsamlingshus, hvor vi får et passende måltid. Turen fortsætter til gården Ultang på Haderslev Næs, hvor familien From-Christiansen fortæller. (Se side 16).

Dagen slutter med besøg på Grarupgaard, der er slægtsgården i femtende generation. Her vil Anders Jakob og Thomas Gunge From fortælle om historien og landbruget.

På Grarupgaard vil der også blive lejlighed til at beundre hjemmet.

Her afsluttes årsmødet med en forfriskning i haven.

OGN.

Ved trappen står Magdalene og Jens M. Jensen. Til højre med hesten sønnen Jørgen Peter Jensen, mens bestyreren Marius Schmidt står med hest og føl. Bemærk i billedets forgrund gangværket.

Højtoftegaard

Højtoftegaard er slægtsgården, hvor årsmødedeltagerne samles til formiddagskaffe lørdag, den 1. juni inden det formelle årsmøde indledes på Skamlingsbanken.

Højtoftegaard er slægtgården i fjerde generation, men det er reelt femte generation, der driver gården. Den slægt, som i 1901 flyttede ind på Højtoftegaard, kom fra en slægtsgård i nabolandsbyen Bojskov, hvor ejeren Jørgen Peter Jensen valgte at sælge til svogeren, da den gamle slægtsgård lå meget indeklemmt i landsbyen. I stedet købte han Højtoftegaard til sønnen Jens M. Jensen.

Højtoftegaard ligger i Fjelstrup sogn.

I første halvdel af forrige århundrede ejedes gården af Hans Nissen Skøtt, efter hvem den blev overtaget af svigersønnen Andreas Kock, hvis enke sad på gården til 1882.

I perioden 1882 til 1901 ejedes Højtoftegaard af Karl Benthii, som valgte at flytte nord for grænsen, så hans to sønner ikke skulle aftjene værnepligten i den tyske hær.

Jens M. Jensen var 21 år, da han fik Højtoftegaard, og han valgte at gøre sin pligt og stillede som tysk soldat i to år, hvorefter han også kunne fordre sine borgerlige rettigheder. - I de to år, som Jens M. Jensen var borte fra gården, passede faderen Jørgen Peter Jensen den. Det samme gentog sig, da Jens M. Jensen i fire år under Første Verdenskrig var tysk soldat ved Østfronten.

Jens M. Jensen (1880-1958) blev gift med Magdalene f. Schmidt (1879-1964). De fik ét barn Jørgen Peter Jensen (1907-1985). Han blev gift med Johanne f. Duus (1907-1983). De overtog Højtoftegaard i forpagtning i 1931 og i 1940 købte de den.

De fik tre børn, deriblandt sønnen Jens Erik Jensen, som blev gift med husholdningslærer Elise Andersen fra Nordfyn.

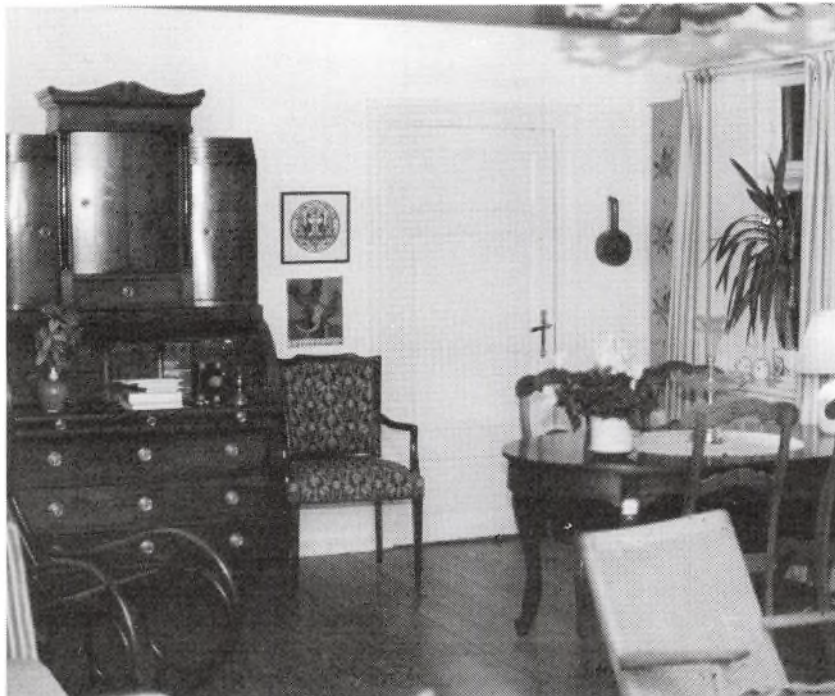
Jens Erik Jensen købte i 1963 gården Mariesmide, og efter overtagelsen af slægtsgården i 1971, blev Mariesmides jord lagt under Højtoftegaards, og i 1993 blev bygningerne solgt.

Elise Jensen har siden 1988 været formand for Dansk Slægtsgårdsforenings Haderslevkreds og er i den egenskab vært ved dette års møde.

Elise og Jens Erik Jensen har tre børn. Den ældste Jør-

Højtoftegård omkring 1920.

I forbindelse med besøget på Højtoftegaard får man også lejlighed til at se sig om i Elise og Jens Erik Jensens hyggelige stuer og beundre de gamle møbler.

gen Peter Jensen overtog slægtgården i 1994. Sønnen Anders Poul Jensen læser til dyrlæge og datteren Ellen Margrethe er efter studentereksamen på rejse i Østen.

Jørgen Peter Jensen, der nu sidder som fjerde generation, har en solid uddannelse bag sig. Først på Tønder Landbrugsskole og derefter i praktik på 3 gårde og afsluttede på Bygholm på landbrugsskole. Han har været aktiv i landbo ungdommen.

Landbruget på Højtoftegaard omfatter 63 ha., der drives enkelt med hvede, byg, sletgræs, vedvarende græs og brak. Tiden skal bruges i stalden.

Da Jørgen Peter Jensen overtog Højtoftegaard 1. juli 1994 var der 35 malkekøer. Som nyetableret landmand kunne Jørgen Peter købe en mælkekvote, så han i løbet af den kommende sommer kommer op på 65 malkekøer. Besætningen udvides med eget tillæg.

Det er en gammel, højtydende stambesætning, der står på gården.

Jens Erik Jensen havde i 1972 bygget stalden om til 65 køer, men valgte i 1980 at halvere besætningen på grund af dårlig ryg.

Kviekalvene beholdes, mens tyrekalvene sælges 3 uger gamle til en fast aftager.

I 1993 tog Jørgen Peter initiativet til etablering af en sobesætning. Der blev bygget en svinestald med plads til 155 søer.

Pattegrisene sælges til en fast aftager ved 30 kg.

I 1995 formåede Jørgen Peter at få produceret 25 prise pr. årssø.

Det er landrace-Yorkshire krydsning og omerne er Yorkshire-Duroc.

Højtoftegaards stuehus er opført i 1850.

I 1914 blev det nyindrettet og der opførtes en frontispice mod nord.

Dørene er fra opførelsestidspunktet, mens vinduerne er fra 1914. Man skal ved besøget den 1. juni lægge mærke til dørenes låse og håndtag samt lukketøjet på vinduerne fra 1914.

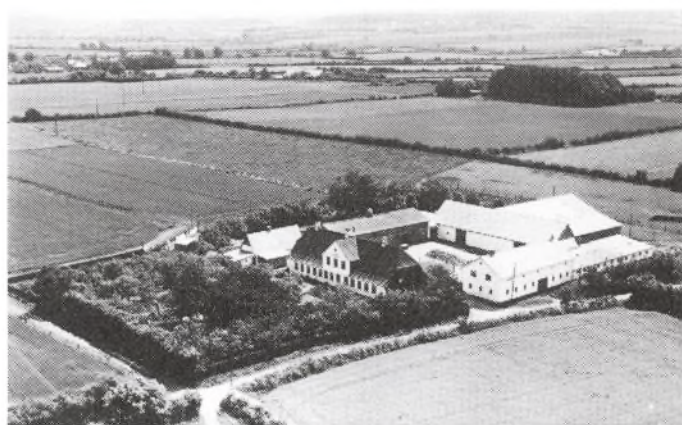
Avlslængerne er opført ad flere gange. Vestlængen, den tidligere hestestald er fra 1850. Den blev i 1951 bygget om til garage.

Kostalden er fra 1907, renoveret i 1964 og ombygget i 1972, så der blev plads til 65 malkekøer foruden kvier og kalve.

I 1976 opførtes en lade til maskiner, foder og dyr. En anden lade blev opført efter brand i 1981. Her er halm og maskiner.

Højtoftegaard bliver et interessant besøg, det er slægtgården, hvor man stadig lever af landbruget.

OGN.

Højtoftegaard omkring 1960.

Højtoftegaard omkring 1950.

Højtoftegaard, som den ser ud idag.

Skamlingsbanken

KRONIK

Som Dybbøl Banker er mindstedet for den militære kamp mod den sydlige nabo, er Skamlingsbanken mindstedet for åndens og sprogets kamp mod tysk-heden i grænseegnene.

Her fortæller major Lorenz Asmussen, Christiansfeld om Skamlingsbanken.

Skamlingsbanken er den nordligste del af storkommunen og samtidig tæt ved grænsen af Sønderjyllands amt. Det kan da oplyses for dem, som ikke véd det, at klokkestabelen få hundrede meter nede i dalen står i Kolding kommune og dermed i Vejle amt. Men grænsen mellem Sønderjylland og kongeriget gik jo fra Arilds tid og indtil 1864 ved Kolding å og fjord.

Først efter krigen i 1864 kom de 8 sogne syd for Kolding til Danmark. Ved kommunesammenlægningen i 1970 blev de splittet, 4 kom under Kolding, 3 under Christiansfeld og een under Vamdrup.

Højskamling hører under Vejstrup sogn og er med sine 113 m over havet Sydjyllands højeste punkt med et vidt udsyn i alle verdenshjørner, hvorfor det er et yndet udflugtsmål for både danske og udenlandske turister.

Men for befolkningen her i Sønderjylland, rettere benævnt Nord-Slesvig er Skamlingsbanken samtidig et kulturhistorisk og nationalt mindesmærke, som vidner om et grænselands problemer, i særlig grad det danske sprog.

Vi skal helt tilbage til 1745, da Erik Pontoppidan udgav en afhandling: »Det danske sprogs skæbne og forrige såvel som nærværende tilstand udi Sønderjylland, eller rettere, Fyrstendømmet Slesvig«. Denne afhandling satte sindene i bevægelse, og bølgerne gik højt både på dansk og tysk side.

Den 20. marts 1838 fik redaktør Koch i Haderslev kongelig tilladelse til udgivelse af en dansk avis, den fik navnet Dannevirke.

Stridsspørgsmålet var, at regerings- og retssproget var tysk, mens skolerne og kirkerne i landsbyerne benyttede sig af det danske sprog. I byerne var skolegangen og gudstjenesterne også på tysk. Denne forvirrings diskussioner blandt keredanske mænd bredte sig som ringe i vandet, og nåede regering og kongehus.

Den 14. maj 1840 udstedtes et sprogreskript underskrevet af kong Christian den VIII og minister Reventlov. Her gøres vitterligt, at for fremtiden skal ved regerings og retssager bruges det danske sprog i de egne af Slesvig, hvor modersmålet er overvejende dansk.

Udover den almindelige skolepligt skal lærerne uden vederlag give tre timer ugentlig tyskundervisning, når forældrene ønsker sådant. Kirkens provster overdrages opsynet med skolegangen, i stedet for nu visitatorerne fra Kiel og Gottorp.

Det var denne forordning, som vakte jubel og begejstring i befolkningen og det var den, der gav anledning til oprettelsen af Skamlingsbankeselskabet. Derimod vakte forordningen stor harme i de tysksindedes rækker, og højdepunktet nåedes den 16. november 1842, da Hjort Lorenzen talte dansk i Stænderforsamlingen, hvor han repræsenterede Nordslesvig. Under høje fy-råb fra medlemmerne og dirigentklokken af præsidenten, fortsatte Hjort Lorenzen at tale dansk.

P. Skau fra Fjelstrup skrev i Dannevirke efter sammenstødet: »Nu har den danske befolkning fået øjnene op for dens nationale fornedrelse«.

Nu forberedtes en festlig velkomst for Hjort Lorenzen når han kom hjem til Haderslev. Han skulle modtages i Hoptrup og føres i triumf til byen, men det var umuligt at opdrive et lokale i Haderslev til sådan en fest, alle værter var bange for chikanerier fra tysk side. Så hyldesten opgaves.

Men den 23. februar 1843 lykkedes det med en vældig fest. Kromanden i Sommersted stillede hele huset til rådighed, rev endda skillevæggene ned for at huse så mange tilmeldte, over 200 i alt. Det var den første nationale fest, der blev afholdt i Nordslesvig.

Under sammenkomsten foreslog Laur. Skau fra Sommersted, at der hvert år skulle afholdes en folkefest den 14. maj til minde om sprogreskriptet.

Derefter tog Hans Iver Staal fra Torning mølle ordet, og meddelte helt stilfærdigt, at det kunne let lade sig gøre, da han og hans nabo Bertel Hansen havde købt Højskamling, ialt 7 tdr. land. Hurraråbene og begejstringen var overvældende.

Hvem var Hans Iver Staal?

Ud for Torning mølle, hvor vejen drejer mod Hvinderup står en mindesten over ham. På den står følgende:

»Møllejejer Hans Iver Staal virkede her fra 1830 til 1861.

Folket vågner op af dvale. /

Hist lød sang i stændersale. /

Slesvigsløver ryster manken, /

Staal han gav os Skamlingsbanken«.

Hen på aftenen, da festen var slut, var der en forrygende snestorm, så ingen turde vove sig ud, hvorfor man besluttede at feste videre til det blev lyst igen. I løbet af denne nat valgtes et præsidium på 17 medlemmer til at tegne aktier og forberede festerne.

Nu var Skamlingsbanken en realitet

Den 6. marts samledes bestyrelsen i Haderslev for at fastlægge rammerne om festen den 14. maj. Allerede det gav problemer. Den 14. maj falder på en søndag, så bliver der konflikt med helligdagsordningen. Den 15. maj er torvedag i Haderslev og 16. og 17. maj er der marked i Kolding, 18. maj blev så bestemt til festens dag. Nu skal der købes flagstang og et stort flag. Telte skal lejes, en plads planeres til folkedansere, musiktribune og talerstol etableres, og kontrollører findes til opkrævning af entré og sørge for ro og orden, så tyskerne ikke får noget at hænge deres hat på. Talere og hvad de vil sige, ligesom hjemmelavede sange skal i forvejen godkendes af udvalget.

Den 18. maj var en kold forårsdag med strid vesten-

vind, men tørvejr. Mange langvejs fra kom allerede dagen før og indkvarteres i gårdenes lader. Kl. 8 hejstes det store flag, og kl. 10 ankom Brigadeorkestret fra Fredericia, kl. 11 var over 6000 mennesker mødt, og Laur. Skau kunne holde sin åbningstale. Den næste taler var Kock, festens arrangør, han overrakte Hjort Lorenzen et stort drikkehorn i sølv, som tak for hans utrættelige arbejde for det danske sprog. Festen sluttede kl. 22 med et vældigt bål, tilkørt af egnens bønder. I den klare aften oplyste det himmelen fra Kolding til Haderslev. Den første store fest for rejsning og anerkendelse af det danske sprog blev en overvældende succes.

Den 12. juni samles 25 bønder fra Haderslev for at oprette den længe foreslåede slesvigske forening. Formålet med den var at oprette en højere dannelsesanstalt i Hertugdømmet for dets ungdom. Nu skulle der gives økonomisk grundlag, og aktietegning samt indsamlinger sættes igang. Allerede den 12. februar 1844 købtes en gård i Rødding for at rejse en højskole. Denne blev således Nordens første højskole, stablet på benene af ivrige bønder.

Nu vågner tyskerne op igen til dåd og forbyder denne forening med kongens halve billigelse, da han er bange for uvenskab med stænderforsamlingen. Det vækker en sådan harme, at der atter averteres i hele landet om et nyt Skamlingsmøde. Dette afholdtes den 4. juli og denne gang strømmer 12.000 mennesker til.

Atter er Laur. Skau første taler, som igen hyldedes med vedvarende jubel. Næste taler var N.F.S. Grundtvig, som stærkt opfordrede til at oprette den påtænkte højskole. Danmarks trofaste ungdom, det er Danmarks fremtid, sluttede Grundtvig sin ildnende tale med.

Det holdtes 10 taler i alt, og festen sluttede som den første med et vældigt bål.

Allerede 7. november samme år kunne højskolen i Rødding indvies. Den 17. marts 1845 døde Hjort Lorenzen, hvilket selvfølgelig havde til følge at den tredje fest den 18. juni blev en slags mindegudstjeneste om denne stovte mand.

I 1847 afholdtes den sidste store folkefest, men her kunne Laur. Skau meddele, at der nu oprettes en dansk katedralskole samt et seminarium for vordende lærere i Haderslev, og det vedtoges at opføre en grundmuret pavillon.

I treårskrigen 1848-1851 afholdtes ingen møder.

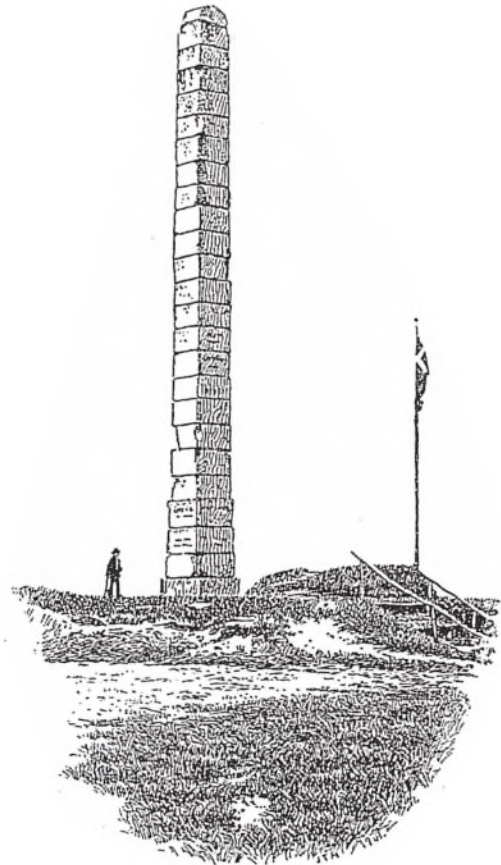
I de følgende år indtil 1864 var der en del mindre møder, men da striden om det danske sprog nu næsten var overstået, blev disse møder nærmest paradeopvisninger.

Allerede ved generalforsamlingen i 1845 foreslog H.I. Staal, at hvert medlem skulle give en sten, så der kunne rejses en granitstøtte på Skamling, men forslaget blev henlagt til bedre tider.

Den 31. december 1859 meddelte amtmand Lehman, Vejle bestyrelsen at Danmarks monumentkomité vil forære 25 blokke til en søjle. De købes i Sverige. Betingelsen er kun, at Slesvigske forening selv henter stenene ved Kolding Havn og bekoster rejsningen af mindesmærket.

Ved mødet den 14. juli tager bestyrelsen med tak imod tilbudet, og forberedelserne til arbejdet begynder.

Den 1. september 1863 ankom 25 store blokke fra Uddavalla til Kolding Havn, og den 5. september begyndte transporten, 104 spand heste var stillet til rådighed. Det var fremskaffet nogle vogne, som hver kunne tage 2 sten af gangen. At det var en besværlig transport anes, idet der måtte 3 spand heste for hver vogn fra

Grønninghoved op ad den snoede bakkevej; men den 10. oktober var alle sten på bjerget.

Det var stenhugger Klewin fra Flensborg, der styrede rejsningen. Den 31. oktober stod den færdig på et 2 meter fundament. Den består af 25 blokke, og er 16 meter høj. Da en indvielse på det sene tidspunkt af året ansås for umulig udsattes den til det kommende forår, men da var det for sent.

Der var i forvejen indhugget 17 navne samt: »Minde om den Danske sags forkæmpere i Slesvig«.

Søjlens fald

Den 17. februar 1864, nåede tyske og østrigske styrker her til egnen med hovedkvarter i Kolding. Den 20. marts foretog general Wrangel med et stort følge en besigtigelse af Skamling og besluttede at sprænge monumentet. Næste morgen mødte en deling ingeniører for at ødelægge søjlen. Det lagde den ene mine efter den anden ved foden, men søjlen rokkede sig ikke. En eller anden tysker fortalte dem, at der i Sdr. Bjert bor en specialist i sprængning af store marksten. Ham hentede soldaterne, og trods hans voldsomme protest, tvang de ham nu til at bore huller i fundamentet og fylde krudt i hullerne. Ved solnedgang gav det et øredøvende brag, som hørtes videnom, søjlen løftede sig nogle fod, hvorefter den væltede mod sydøst ned i dalen. Til trods for, at det var privat ejendom blev stenene averteret til salg ved en auktion, hvilket skete den 16. april kl. 10. For nu at bevare stenene i bestyrelsens ejendom, fandtes 10 bønder, som skiftevis købte blokkene mod senere godtgørelse.

Stenene blev anbragt bag et dige udenfor selve området.

I maj 1866 efter krigens afslutning kunne søjlen således ved mange frivilliges hjælp rejses igen. Man var enig i, at de fraspregnede hjørner ikke skulle repareres, som vidnesbyrd for kommende slægter om slesvigernes trofaste danskhed og tyskernes feje voldsfærd. En ind-

vielse så man bort fra, da sådan en var blevet en sørgehøjtidelighed, på grund af tabet af Nord-Slesvig.

I de følgende år afholdtes ingen folkefester, men den 4. juli 1884 rejses den første mindesten og det bliver over Grundtvig, som højskolernes skaber, dette gav anledning til, at der i de kommende år rejstes adskillige sten.

Efter 1890 genoptoges de årlige møder med 6.000 deltagere i gennemsnit og nu var det H.P. Hansen fra Nørremølle, der var den drivende kræft.

Den i 1868 rejste pavillon gjorde nu stor nytte ved de store fester. Talerstolen i dalen afsløredes den 24. juni 1903, hvor atter tusinder var ilet til fra nær og fjern, så det blev en storslået St. Hansfest. Ved festen i 1906 var Bjørnstjerne Bjørnson hovedtaler, og da var der mødt 12.000 tilhørere.

Under krigen fra 1914-1918 afholdtes 19 møder af forskellig karakter. Kristelige ungdomsmøder, studenterfester og lign.

Af talerne efter Genforeningsfesterne i 1920 skal her nævnes enkelte: Borgmester Kaper, København, P. Grau, Pøl på Als, pastor Noack, senere biskop, pastor Tolderlund Hansen, Fjeldstrup og selvfølgelig H.P. Hansen, Nørremølle.

Nu er det unge grænseværn en realitet med P. Markusen som stifter. Der holdes et stort St. Hansmøde i 1934, hvor Kaj Munk taler. Lektor Ottosen dirigerede et kor af 500 sangere, og denne dag holdt den første kvinde en ildnende tale. Hun hed frk. Enemark.

I 1939 forårsagede mund og klovsygen, at alle offentlige møder måtte aflyses i landsdelen.

Nu udbrøder anden verdenskrig, men den 10. juli 1940 kan den nyopførte restaurant dog indvies. Den er senere moderniseret flere gange. Allerede i 1941 beslaglægges området, og indrettes til observationspost. Hele hotellet indhegnes og publikum nægtes adgang. I en periode blev en del af huset benyttet til rekreation for tyske storbyers børn.

Ved den første fest efter tyskernes tilbagetog kunne et meget smukt udført billedhuggerarbejde, som viser Skamlings historie afsløres. Det pynter loftet i den store sal.

Få hundrede meter nede i dalen, står det stemningsfulde mindesmærke for modstandsbevægelsens faldne i Sydjylland Region III. Klokkestabelen.

Den er rejst ved frivillige bidrag i befolkningen og indviet den 2. maj 1948. Stabelen bærer fem klokker, alle med Chr. X's initialer, som kl. 12 og kl. 15 (i sommerhalvåret også kl. 18) slår de første toner af Prins Jørgens Marsch (B.B.C.'s kaldesignal til Danmark under krigen) med følgende bedeslag:

Den største klokke bærer indskriften:

Landsmænd, lyt til klokkens klang,
stands en stund jer travle gang,
bed med klokkens bedeslag.
Husk dens stemme,
aldrig glemme.

På de 3 skrå liggsten står navnene på de 82 faldne fra modstandsbevægelsens Region III.

Den fjerde sten bærer en indskrift forfattet af Poul Sørensens.

Nu har jeg fortalt om Skamlings historie med de keredanske mænd, som kæmpede for dansk kultur og sprog. Måtte støtten på toppen og klokkestabelen i dalen stå uskadt langt ud i fremtiden som vartegn for vore børn, børnebørn og kommende generationer, over en kamp gennem 200 år for dansk kultur og sprog i vor kære hjemstavn.

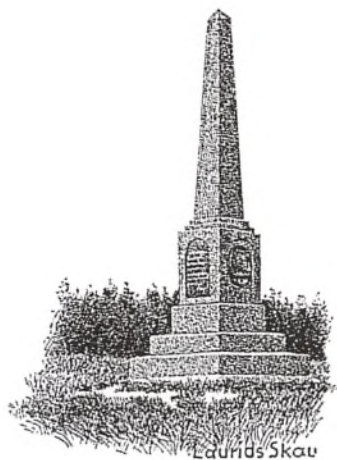
Mindestenene på Skamlingsbanken

Grundtvig

N.F.S. GRUNDTVIG.

Denne mindesten blev rejst den 4. juli 1884 af norske og svenske folkehøjskoler. Det var på 40 årsdagen for Grundtvigs tale i 1844, hvor han bl.a. sagde at: »Tungernes trætte ikke længere skal afgøres af næver og negle, men af det levende ord«.

Laurids Skau.

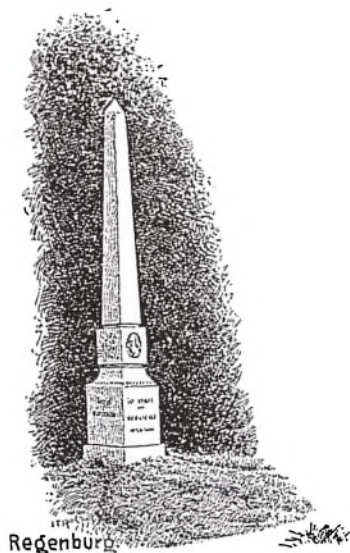
På 50-årsdagen for den første Skamlingsbankefest 18. maj 1893 rejstes støtten for den sønderjyske fører, gårdejer i Sommersted Laurids Skau. Efter P. Hjort Lorensens død blev Skau danskhedens selvskrevne leder.

TALERSTOLEN.

Ved Sct. Hansmødet i 1902 sagde pastor Clausen, Vonsild, at talerstolen ikke svarede til omgivelserne, og der ville blive samlet penge ind til en ny og værdig talerstol.

Han ønskede en talerstol af granit udsmykket af en kunstner.

Året efter - den 24. juni 1903 - kunne man ved Sct. Hansfesten afsløre talerstolen. Tegnet af Lorenz Frølich og hugget af billedhugger N. Larsen-Stevns.

T.J.A. REGENBURG.

Denne mindesten blev afsløret den 2. september 1898. Regenburger var i en lang årrække efter treårskrigen departementchef i Det slesvigske Ministerium. Han havde ansvaret for kirke og skolevæsen i hertugdømmet. Han var ophavsmanden til sprogreskripterne. (1815-1895).

H. MØRK HANSEN.

Dette monument blev rejst 30. juni 1899. Mørk Hansen var præst i Felsted, medlem af stænderforsamlingen og ivrig forkæmper for sprogreskripterne. I 1864 blev han udvist af tyskerne. I 1865 valgtes han til folketingsmand for de 8 sogne. I 1866 blev han præst i Vonsild-Dalby pastorat.

CHRISTIAN FLOR.

Sønderjysk Centralforening gjorde opmærksom på, at Flors gravsted på Flensborg kirkegård var meget forsømt. (Flor var død i 1875). Foreningen sikrede sig graven og fik sat en sten på den.

Bestyrelsen besluttede, at der burde sættes et mindesmærke for Christian Flor på Skamlingsbanken, og den blev afsløret 14. juli 1912.

P. SKAU.

Monumentet blev afsløret den 21. juni 1921. P. Skau (1825-1917) var medlem af amtsrådet i Haderslev. Han valgtes i 1886 til salmebogsudvalget, der udgav den sønderjyske salmebog. Han var med til at oprette de nationale foreninger og sad i Sprogforeningens og vælgerforeningens bestyrelse.

Holger Buch Juul, Ødsted, fyldte d. 9. februar 1996 80 år

I 36 år repræsenterede han Vejle Amt i Slægtsgårdsforeningens hovedbestyrelse. Det er både Vejle Amt og Slægtsgårdsforeningen godt tjent med!

Holger Juul's arbejde i Slægtsgårdsforeningen som næstformand i en årrække og som medlem af bladudvalget i alle årene, kendetegnes af grundigt arbejde og roligt overblik, to egenskaber der kendetegner en god samarbejdspartner og har givet ham mange venner blandt slægtsgårdfolk over hele landet.

Der er således god grund til at lykønske Holger Juul og takke ham for trofast arbejde gennem de mange år.

P.M.F.

»Anniseg sogn gennem 200 år«

Fru Sigrig Nielsen, Sandbjerggård i Annisse i Nordsjælland har gennem lang tid beskæftiget sig med sit sogns historie, og det er der kommet en bog på 200 sider ud af.

Bogen er blevet til i samarbejde med ægtemanden Karl Nielsen, og den indeholder foruden Sigrig Niensens egne iagttagelser og beretninger også gengivelser og bearbejdnings af beretninger, som andre folk i sognet har skrevet.

Sognets tidligere kokekone, der døde som 96-årig for 2 år siden, fortæller om barndommen i Annisse. En anden fortæller om livet som hyrdedreng for hundrede år siden.

Det er en bred vifte af historier, som alle har deres udspring i sognet.

Det centrale i bogen er dog den gennemgang af samtlige ejendomme i Annisse, som Sigrig Nielsen giver for perioden 1740 til 1940.

Bogen kan købes lokalt, da den er udgivet af Sigrig Nielsen, men man kan også sikre sig et eksemplar af det interessante værk ved direkte henvendelse til Sigrig Nielsen, Sandbjerggård, Præstevej 66, Huseby, 3200 Helsingør.

Prisen er 170 kr. foruden forsendelsesomkostningerne.

OGN.

Velkommen til nye medlemmer:

Gårdejere Karen Johanne
og Jens Chr. Lund
»Sandagergaard«
Strandgårdsvej 18
Sandager Næs
5610 Assens

Gårdejere Musse og
Jørgen Peter Hansen
»Schededgaard«
Dømmestrupvej 42
Nr. Lyndelse
5792 Aarslev

Gårdejer
Bjarne Ravn Uberg
»Askeby Kærgaard«
Askebyvej 50 - Sørslev
5471 Sønderlø

Gårdejer Knud B. Uhre
»Uhregård«
Uhrevej 3
6862 Tirstrup

Gårdejere Ellen og Svend
Andenæs
»Hjørneparken«
Øsøvej 43 - Revsøre
5874 Hesselager

Ettebjerggård ved Næstved

Ettebjerggård ligger i landsbyen Guderup.

Før reformationen tilhørte Guderup Ladby sogn, men med sognets nedlæggelse i 1550'erne kom hele Ladby sogn under Herlufsholm sogn.

I Matriklen fra 1688 ses, at der var tre gårde i Guderup. De havde tilsammen 23 tdr. hartkorn og et samlet dyrket areal på 96,5 td. land. Det var efter tidens forhold store gårde.

De 23 tdr. hartkorn er betydelig mere end det dyrkede areal, og forskellen findes i brakvangen og overdrevsjoeden.

Det er et gammelt kulturlandskab, for på Ettebjerggård er en betydelig samling af oldsager, som er fundet på gårdens marker.

Gårdene i Guderup var fæstegårde under Herlufsholm indtil 1872.

På landboreformernes tid sad Hans Nielsen med gården. Hans slægt har ifølge familietraditionen haft gården i flere generationer forud.

Hans Nielsen var gift med Dorthe Jensdatter, som også var født i Herlufsholms sogn. Deres søn hed Jens Hansen. Han blev født i 1791. Han blev gift med Margrethe Rasmussen, som kom fra nabosognet Fodby.

Jens Hansen overtog fæstet, og efter hans død i slutningen af 1830'erne, sad enken med fæstet indtil sønnen Kristian Jensen kunne fortsætte på gården.

I 1872 fik Kristian Jensen selvejerskøde på Ettebjerggård.

Kristian Jensen var født i 1823 og døde i 1885.

Enken Dorthe Kristine Larsdatter blev siddende med gården til hendes død i 1891. Derefter blev den overtaget af datteren og svigersønnen, men da det ikke gik så godt, overtog Kristian Jensens yngre søn - Hans Peter Jensen - gården. Det skete i 1907.

Hans Peter Jensen (1874-1929) blev gift med Vilhemine Johanne Christensen fra Vemmeløse nær Dalmose.

Ettebjerggård med den gamle portlænge og staldbygning, der blev genopført efter branden i 1954.

Efter Hans Peter Jensens død i 1929 sad enken med Ettebjerggård til 1936, da sønnen Christian Jensen købte den.

I 1954 solgte han Ettebjerggård og nedsatte sig som ejendomshandler i Næstved. Ny ejer blev hans søster og svoger - Johanne og Jørgen Petersen.

(Johanne Petersen har givet mange oplysninger til denne artikel om Ettebjerggård).

Efter tre år valgte de at købe en anden gård og Jørgen Petersens søster - Karen Petersen overtog Ettebjerggård, som hun i 1959 solgte til Jørgen Christensen.

Jørgen Christensen er fra Grønnebækgård i Ørslevvester i Gyrstinge sogn ved Ringsted. han har familieære bånd til landbrugsminister Ole Hansen, Bringstrup - »den første bonde i kongens råd«.

I 1961 blev Jørgen Christensen gift med Sylvia Skovlund Laursen, hvis fader var skoleinspektør ved Gyrstinge Centralskole. Moderen var kommet til Danmark som Wienerbarn. Hendes fader var porcelainsfabrikant, men havde rødder i en bøhmisk bondeslægt.

Jørgen Christensen har i mange år været aktiv i organisationsarbejdet. Det begyndte med 4H-udvalget i 1961, senere blev det til Landsudvalget for Bygninger og Maskiner, i bestyrelsen for Næstvedegnens Landboforening og siden 1988 medlem af Næstved Erhvervsråd som Landboforeningens repræsentant.

Ettebjerggårds stuehus set fra haven efter ombygningen i 1942.

Hans Peter Jensen satte en vindmølle op. Den skulle trække hesteomgang, kværn og tærskværk.

Møllen kunne kun trække tærskværket, når der var meget kraftig vind.

Nu var Hans Peter Jensen en alvorlig mand, der ikke accepterede, at der blev arbejdet på søndage og helligdage. Men et år blev der en voldsom storm på tredje juledag, og da det kun var en halvhelligdag, kunne man godt tærsk den halve dag. Det ville dog være rart at få udnyttet den gode vind, så Hans Peter Jensen lavede en aftale med karlene om, at hvis de tærskede hele dagen, så skulle de få fri Hellig tre Kongers dag, som viste sig at falde på en søndag!

Hans Peter Jensen var kendt for sin lune. Han elskede at drive fredsommelig skæmt, men tolererede ikke, at der blev gjort nar ad folk, og slet ikke ad folk med handicaps.

Fra den nye sognepræst kom i 1920 til Hans Peter Hansens død i 1929, blev der afholdt søndagsskole på Ettebjerggård. Derefter flyttede den til Ladby.

50 børn fra Guderup og omegn samledes til søndagsskole, også den årlige juletræsfest for søndagsskolens elever blev holdt på Ettebjerggård.

Man samledes i folkestuen og gik så tre og tre til havestuen, hvor juletræet stod.

Den genforeningssten, som står ved Røde Hus på Ringstedvej i Næstved er hentet på Ettebjerggårds mark.

Den 6 tons tunge granitsten blev trukket fra Guderup til opstillingsstedet af heste fra sognets gårde.

Det er en smuk sten, der bærer den enkle tekst: »Minde om Genforeningen 1920«.

Stuehuset er en historie for sig

Efter Kristian Jensen havde købt gården, lod han opføre et nyt stuehus i 1874.

I 1916 rev sønnen Hans Peter Jensen den nordre halvdel ned og fik opført en kort tværfløj.

Sønnen Christian Jensen rev den tilbageværende halvdel af det gamle stuehus ned i 1941, og fik opført en ny fløj, hvorved stuehuset fik sit markante ydre med to frontspicer mod gården.

Husets indretning blev ændret ved samme lejlighed. Den indeholder en stor og dejlig bolig på 220 kvm. grundareal. 70 kvm. kælder og loftet med stor festsal.

I dag ses en rødkalket længe mod vest. Den har overlevet både storm og brand. Den er fra midten af forrige århundrede.

Overfor ligger en stor og lang længe, som blev opført efter brand i 1954.

Portlængen i kampesten og en ladebygning foran

Gårdens bygninger er blevet til i deres nuværende skikkelse gennem adskillige ombygninger.

Dette gælder især stuehuset som det ses af billederne. Hver generation har bygget en halvdel. Det øverste billede viser det nuværende udseende efter ombygning i 1941, dernæst ombygningen i 1916 og 1874.

gården blev ikke genopført efter branden. Det gav en enestående udsigt fra stuehuset ud over markerne til skovene ved Gaunø og Enø.

Ved stormen i 1967 blæste ladens gavl ned og knuste 600 kvm. af laden.

En ny ladelænge blev opført i to etager. Nederst indrettedes et opbevaringssted for løg, som nu bruges til korn. På første sal indrettedes svinestald.

Ved århundredskiftet stod Ettebjerggård for knapt 7½ tdr. hartkorn med 80½ tdr. land. Heraf var de 77½ agerjord.

Der var 24 køer, 26 stk. ungvæg og kalve, 2 tyre, 6 heste, 3 plage og føl. Årligt solgtes 60 fedesvin.

Sidst i 1940'erne fraselgtes 40 tdr. land af Ettebjerggårds oprindelige 80 tdr. land til udstykningsjord eller tillægsjord. Samtidig købte Jordlovsudvalget matr. nr. 2 i Guderup, som var op til 85 tdr. land. Her fra solgte de 53 tdr. land til tillægsjord for 8 brug på Fodby Old og Ladby Overdrev.

De resterende 32 tdr. land blev lagt ind under Ettebjerggård.

Siden er der lagt mere jord til Ettebjerggård, så der nu hører 96 tdr. land til den gamle gård.

Nu drives jorden med korn, frø og sukkerroer. For tre år siden ophørte Jørgen Christensen med at holde svin, så landbruget er baseret på planteavl.

Sammen med sønnen Lars Christensen, der har Granbygård, driver Jørgen Christensen 250 tdr. land i samdrift.

Men driften skal være rimelig enkel, for Jørgen Christensen har engageret sig i organisationsarbejdet inden for landbrugets rækker. Han sidder i bestyrelsen for Næstvedegnens Landboforening og repræsenterer landboforeningen i Næstved Erhvervsråd.

OGN.

1928. Hans Peter Jensen flytter køer.

Nyt fra kredsene

FYNS AMT

Kredsen indbyder sine medlemmer og andre interesserede til møde på Ringe Hotel, torsdag den 21. marts kl. 19.30.

Gårdejer Hans Bang Hansen, Horsens taler om emnet: »Har dansk landbrug en fremtid?«

Hans Bang Hansen er nyvalgt 2. næstformand i De danske Landboforeninger.

I forbindelse med mødet, vil der blive afholdt en kort generalforsamling. *Mogens Andersen.*

BORNHOLMS KREDSSEN

I en længere årrække har vi holdt vores generalforsamling i løbet af vinteren, ofte med ringe tilslutning. Derfor vil vi i år henlægge generalforsamlingen til vores sommerudflugt, som går til Käthe og Orla Kofoed, Ladegård i Klemensker. Det bliver torsdag, den 6. juni kl. 19.00, hvor vi vil se på mange ting, som i årenes løb er samlet sammen.

Man bedes selv medbringe kaffe, brød og kop. Bord og stole er på Ladegård.

Reserver allerede nu aftenen til en hyggelig sammenkomst. *Poul Ancher Hansen.*

VEJLE AMT

Amtskredsen er blevet indbudt til besøg på »Bicon Club« Tekstilindustri i Gammelby ved Bredsten. Det sker den 19. marts kl. 14.00.

Direktøren vil vise os rundt i den moderne og nylig udvidede virksomhed, som beskæftiger 120 medarbejdere i Danmark og 800 i udlandet. 60 % af produktionen eksporteres til 13 forskellige lande.

Efter kaffen vil der blive afholdt generalforsamling.

HADERLEVKREDSSEN

Kredsen inviterer til forårsmøde på Tørning Kro ved Hammelev onsdag, den 28. februar kl. 14.00.

Efter generalforsamlingen holder ejendomskonsulent, cand. jur. Michael Munthe Fog, Sorø foredrag om: »Den nye arvelov og generationskifte«

Michael Munthe Fog er ansat i Vestsjællands Landboforeninger, og har et indgående kendskab til familiehändler.

VESTSJÆLLANDSKREDSSEN

Kredsen afholdt generalforsamling på Høng Landbrugsskole den 23. januar.

Efter formanden, Arne Højlands beretning og genvalg af Jørgen Kofoed og Holger Jensen, fortalte gårdejer Kurt Henriksen, Svinø ved Vordingborg om »Udvandrerne«. - Det var en fantastisk fortælling om Kurt Henriksens farfar og farmor, der begge var udvandret til Amerika, bliver gift og bosatte sig som farmere. Med flid og ikke mindst hendes dygtighed som mejerske fik de det godt og tilmed fik de mange børn. Men efter at farfaderen havde været en tur i Danmark, ville han hjem igen. De solgte et par år efter og kom hjem til familien på Møn. Her købte de Hækkelundsgård i Frederup på Møn.

Kurt Henriksens fortælling om familien der udvandrede, sled og slæbte, vendte hjem, sled videre og var glade og tilfredse, er en historie, der skal opleves.

OGN.

SØNDERJYLLAND SYD

Kredsen indbyder til generalforsamling onsdag den 17. april på den nyrestaurerede Ballebro Færgetro i Blans. Værten vil fortælle om byggeriet.

Konsulent Harlev Thesbjerg fra landbocentret i Sønderborg kommer og holder foredrag om selvejet i dansk landbrug »Kan det bestå«, eller hvor går udviklingen hen«. Mød op og tag naboen med.

Dansk Slægtsgårdsforenings årsmøde er i år henlagt til egnen omkring Christiansfeld den 1.-2. juni. Bestyrelsen for Sønderjylland Syd opfordrer til, at man deltager i årsmødet her fra vores kreds.

Hans Chr. Clausen

SJÆLLAND SYD

Kredsens generalforsamling vil blive afholdt den 16. marts kl. 13.00 hos Østsjællands Landboforening i Rønnede. Efter generalforsamlingen orienterer landboforeningsformanden om byggeriet og så fortæller Arne Bülow Skovborg, Ringsted om sin tid som kammertjener på danske herregårde.

Herrenhaus Ludwigsburg

Forturen 1996

I forbindelse med årsmødet 1.-2. juni tilbydes en fortur for medlemmer der bor øst på, og hvem der ellers har lyst.

Efter opsamling i København på Sjælland og på Lolland sejler vi i år fra Rødby til Puttgarden.

Turen vil føre os gennem det smukke landskab og vi vil besøge et af de store godser ved Eckernförde, antagelige Altenhof eller Ludwigsburg.

Vi vil se os lidt om ved Dannevirke og fortsætter til området ved Skamlingsbanken, hvor vi i Sjølund vil tage bolig på en gård med bondegårdsferie. Her er forholdene så velproportionerede, at vi alle kan bo på ét sted.

Udførligt program for denne fortur i aprilnummeret, men dette til orientering og inspiration.

OGN.

Slægtsgårdsrejsen til Island

Nu foreligger det komplette program for Slægtsgårdsforeningens rejse til Island.

Hotellet bliver »Leif Eriksson«, et hyggeligt hotel i udkanten af Reykjaviks gamle bydel d.v.s. centralt i forhold til mange aktiviteter.

Alle værelser er med eget bad og toilet.

- 1. dag** - torsdag, den 12. september
samles vi i afgangshallen i Kastrup Lufthavn kl. 17.00. Ankomst til Keflavik kl. 20.50 lokal tid og vi forventer at være på hotellet 22.30.
- 2. dag** - fredag, den 13. september
bliver heldagsturen i Landbrugets tegn. De morgenfriske kan hver morgen begynde med en svømmetur i det nærliggende svømmebassin, hvor vandet er varmt. Morgenmaden serveres fra kl. 7.00-9.00 hver morgen. Kl. 9.00 kører vi ud på en heldagstur til Islands største landbrugsområde. Vi besøger mejeriet i Selfoss, to typiske bondegårde, Landbrugets Plante og Skovstyrelse i Gunnarsholt og Landbrugsmuseet på Keldum. Undervejs kommer vi tæt på vulkanen Helka og den særprægede lavanatur, som vulkanen har skabt. Vi spiser frokost undervejs og er tilbage i Reykjavik omkring kl. 18.00.
- 3. dag** - lørdag, den 14. september
kigger vi på Reykjavik med alle dens seværdigheder og historie. Vi kommer også til frilandsmuseet Arbæ.
- 4. dag** - søndag, den 15. september
bliver udflugten til Tingsletten, vandfaldet Guldfoos, Geysir eksplosionskrateret Kerid og det gamle bispestæde Skarholt.
- 5. dag** - mandag, den 16. september
er formiddagen afsat til indkøb. Eftermiddagen byder på en tur til lavamarker, bad i varm kilde, kik gamle huse i Havnefjord og besøg ved Bessastadir - præsidentens residens.
- 6. dag** - tirsdag, den 17. september
forlader vi hotellet kl. 07.00 og vil være i Kastrup kl. 13.45 (flyvetid er 3 timer, men Island holder ikke sommertid, så der er to timers tidsforskel på Island og Danmark).

Prisen er kr. 6.500.-

Tillæg for enkeltværelse kr. 800.-

Børn under 12 år halv pris.

I prisen er foruden rejse og hotel, alle ture og måltider indregnet.

Tilmelding til Inger M. Hansen, Bjerggårdsvænget 9, 2840 Holte.

Tilmelding senest 1. juli 1996.

Rejseledere: Inger M. Hansen, Ørn Petersen (islænding) og Ole G. Nielsen

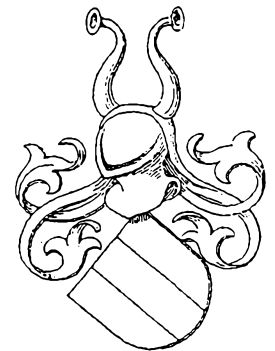
Turprogrammet fås ved henvendelse til Slægtsgårdsbladets redaktør tlf: 53 58 40 16.

Sønderjysk gårdhistorie

I de tidligere hertugdømmer - som i kongeriget - findes der en del tomter og voldsteder af borge, som er gået til eller forsvundet så tidligt, at historien intet har at meddele, ofte foreligger der blot en overlevning.

I Valdemarstiden og senere, dannes der i Sønderjylland - ligesom i kongeriget - en del adels- og herregårde. I begyndelsen kun med en mindre mængde spredt fæstegods. Disse gårde ejedes af storbondeslægter, som senere hævede sig op i adelstanden.

Senere i middelalderen, kom de holstenske grever til at sætte deres præg på landets historie. De sønderjyske hertuger havde i slutningen af 1200-tallet og begyndelsen af 1300-tallet bemægtiget sig Als, Langeland og det sønderjyske krongods. Dermed havde de fortrængt den sønderjyske lavadel, der bar danske navne som Em-miksen, Gjordsen o.s.v.

Gjordens våbenskjold.

Det der kom istedet var holstenske riddere med navne som f.eks. Limbæk, Ahlefeldt, Rantzau, Reventlow og Pogwich.

Ved rydningen af skovene og nedlægning af landsbyer opstod der efterhånden mange herregårde på den frugtbare østkyst langs Lillebælt. Og ligesom i kongeriget gled store dele af bøndergodset efterhånden ind under herregårde, bispestolene og klostrene.

I 1600 tallet-under Tredivårskrigen, da de fjendtlige tropper under Wallenstein (1627-1629) og ligeledes under de to påfølgende krige med Sverige (1644-1645 og 1657-1660), da de svenske hære rykkede syd fra op gennem Sønderjylland som helhed. En hel del herregårde i Nordslesvig blev mere eller mindre ødelagte. Nogle rejste sig igen og en del gik til.

Forud for disse krige var der dog foregået en ændring i besiddelsesforholdene i Nordslesvig, navnlig i Haderslev Amt, idet kong Frederik den Anden, da han købte og samlede krongods i Koldinghus Amt, også udstrakte disse køb til Nordøstslesvig, hvor han udkøbte størstedelen af adelen, og samlede godserne med underliggende fæstegods under kronen. Dette arbejde blev videreført af sønnen Christian den Fjerde.

I anden halvdel af 1700-tallet blev krongodset solgt på auktion.

Det blev opbudt i herregårde, men for krongodset på Koldinghus skete det, at bønderne havde succes med selv at købe deres gårde.

I 1704 solgtes og udstykkedes 7 godser i Haderslev Amt og et i Åbenrå Amt.

Inden år 1800 havde kronen afhændet næsten 70 godser, som det ejede i de to hertugdømmer.

Fortsætter side 14-15

- fortsat fra side 13

Under de store landboreformer udstykkedes ligeledes en del private godser i Sønderjylland.

Ved landboreformernes begyndelse fandtes der i Nordslesvig foruden herregårdene med stordrift, selvejerbønder og fæstegårde samt et mindre antal såkaldte »frigårde«, af hvilke de fleste fandtes i Haderslev Amt mod øst.

Frigårdene hidrørte fra, at kongen eller fyrsten havde givet gården som gave til en mand, der havde gjort sig fortjent til en sådan. De fleste frigårde hidrørte dog fra køb, og foruden købesummen var de ved en kapitalisering af gårdens skatter hyppigt udbetalt en sum en gang for alle, så gården var delvis skattefri eller var fri for andre byrder som hoveri, landgildeydelse og arbejdskørsel. (Der fandtes frigårde andre steder i landet, især på Bornholm).

Hvad de almindelige bøndergårde angår, da var der i Nordslesvig allerede inden landboreformerne begyndte, betydelig flere selvejergårde end i nogen anden del af den danske stat. Især var der mange i Abenrå og Tønder samt i den østlige del af Haderslev Amt.

Af kronens 2770 bøndergårde i Haderslev Amt var ved år 1700 570 eller 20% selvejere. I Haderslev Herred var der 30% og i Hviding Herred (det nordligste herred i Tønder Amt) var 43% selvejere.

Derimod var i Gram Herred knapt 9% af bøndergårdene i selveje.

Som regel var der flest selvejere i egne med den bedste jord, således mod øst samt længst mod vest ud mod marsken.

Forklaringen kan være, at bønderne har haft lettere ved at svare deres forpligtelser og derfor ikke er kommet i klemme med en restance. Adelsgodserne synes også at have haft indflydelse på antallet af selvejere.

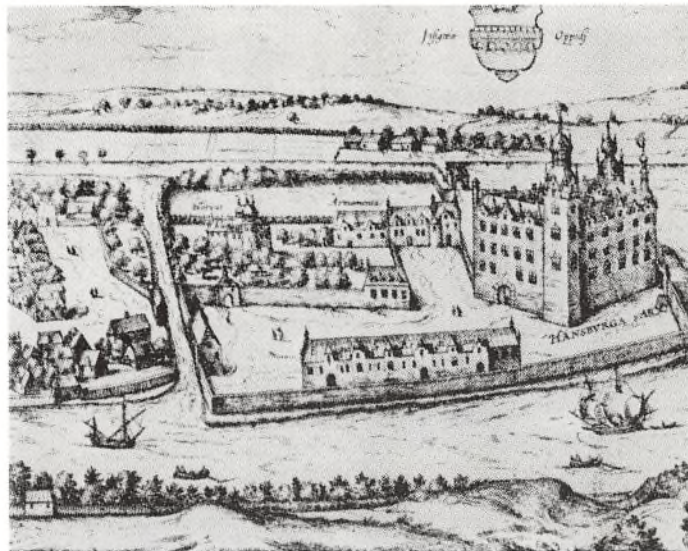
Årsagen til at der var så få selvejere i Gram Herred, og ikke mindst, at der i syv af herredets sogne ikke var en eneste selvejer, er årsagen muligvis, at Tørring Slot, der lå østligst i herredet i Hammelev sogn, i middelalderen var i adelseje i flere slægtled indenfor slægten Limbæk og Ahlefeldt, og at bønderne i de pågældene sogne: Hammelev, Magstrup, Jestrup, Oksevad, Jels, Sommersted og Skrydstrup efterhånden var blevet fæstere.

Udskiftningen af jordfællesskabet, udflytningen af gårdene fra landsbyerne til de nye marklodder, fæstets overgang til arvefæste eller selveje, hoveriets afløsning m.v. begyndte tidligere i hertugdømmerne end i det øvrige land.

I Holsten var rigsgreve Hans Rantzau til Ascheberg blandt de første.

I Slesvig begyndtes der endnu tidligere, og den første udskiftning var utvivlsomt udskiftningen af Varnæs by syd for Åbenrå Fjord. Det var i 1710-1711.

Da udskiftningen viste sig at medføre betydelige fordele, bredte den sig lidt efter lidt omkring Nordslesvig, således til Løjt sogn.

Hansborg Slot (Haderslev Slot) omkring 1580.

I Rørkær, Hostrup sogn i Ribe Amt vedtog man i 1713 at udskifte byens enge og begyndte så småt derpå i 1714. Det varede dog fire år før arbejdet var fuldført.

I selve sognebyen Hoptrup omdeltes jordene - både ager og eng - i årene 1724-1752.

Samtidig med udskiftningen fandt der en overgang sted fra fæste til arvefæste og selveje. I Nordslesvig - i de kongelige amter - hørte langt de fleste fæstere under kronen. Det anslås at kronen sad med 95% af gårdene.

Regeringen var klar over, hvilke betydning det ville have for bondens arbejdslyst og -vilje, når han istedet for at være fæster og bruger af gård og jord, fik ejendomsretten til denne.

Regeringen udstedte den 14. april 1766 en forordning om fæstegårdens overgang til arvefæste og selveje, og det hedder i denne: »Det er kongens vilje, at undersåtterne, for at de des frejdigere kan tage sig af agerdyrknings udvikling, skal gives fuld sikkerhed for, at de, idet de tager sig af fæstegodsets forbedring, arbejder for sig selv, for deres børn eller nærmeste slægtninge og ikke for personer, der som oftest for dem er ganske fremmede«.

I de følgende år overdrog regeringen derfor kronens gårde til ihændehaverne som arvefæste og fastsatte endvidere en nøje og bestemt arvegang efter førstefødselsretten. Den ældste søn skulle således arve først og derefter hans sønner og døtre i nedstigende linier, derefter søskende på samme måde, og var der ingen børn i boet, trådte de opadstigende sidelinier - ejerens brødre og søstre - ind i arveretten. Kronens fæstejendom omdannedes derved til små majorater, som først blev ledige efter hele slægtens uddøen.

Da der i de følgende år opstod tvivl om den rette forståelse af visse enkeltheder i forordningen af 1766, blev den efterfulgt af en ny af marts 1772.

Kronens overejendomsret eller herlighedsret med hensyn til disse fæstere var ubetydelig og bestod i en meget ringe indfæstningssum, som enhver, der tiltrådte gården, måtte yde, når han løste sit fæstebrev. Denne sum var afpasset efter forholdene og i hvert enkelt tilfælde bestemt af amtmanden. Endvidere havde kronen en vis overopsigt med gården, så den kunne sætte en slet husholder fra denne samt udelukke en uduelig arving og vælge en anden, ligesom kronen tog affære, når gården hjemfaldt grundet mangel på arveberettigede.

Med kun ubetydelige indskrænkninger havde de kongelige arvefæstere ret til at bortforpagte og sælge gården, men ved salg skulle køberen løse fæstebrev og betale indfæstning.

Bygninger og besætning besad de kongelige fæstere næsten overalt med fuld ejendomsret. For at undgå misbrug måtte de, hvis der var skov og mose til gården, kun hugge brænde og grave tørv til eget brug og ikke til

salg. De skulle også holde sig til forstsvæsenets anvisning.

Når en arvefæster døde, og gården overtoges af en ny fæster - den ældste søn - var det dog kun jorden, han havde fuld arveret til alene, mens moderen, hvis hun var i live og hans søskende havde medarveret til den på gården i øjeblikket stående avl, til bygninger, besætning og avlsredskaber. Disse overtog han derfor efter tak-sation, mens løsøret og eventuelt den øvrige formue blev delt imellem alle parter.

Da arvefæsterne efterhånden havde vundet hævd til efter udvisning også at hugge i de kongelige skove - et forhold, der var en hindring for skovens forstmæssige behandling - så havde kronens herligsret over fæstegårdene kun ringe værdi og denne, og regeringen var da også senere villig til at lade arvefæstet helt overgå til selveje imod en ringe godtgørelse (2% af gårdens skatteværdi), samt at enhver ny ejer tillige ved tiltrædelsen skulle betale det samme beløb, som tidligere svarede, når en ny fæster overtog gården, men da arvefæsterne sad på særdeles billige samt sikre vilkår, var de ingeniunde ivrige for at blive selvejere.

I 1864 var der kun få arvefæstegårde tilbage, da der i løbet af 1800-tallets første halvdel var sket en holdningsskifte.

De arvefæstere, som sad på de private godsers gårde, havde ikke så gunstige vilkår, som de kongelige arvefæstere.

På udskriftningstiden, med de deraf følgende udflytninger, blev der anlagt teglværker, så bindingværk med klinede lervægge kunne erstattes af grundmur eller bindingsværk med murede tegl. Dette betød også en afslutning på de gamle »bulhuse«, der især fandtes i egnene omkring Haderslev.

Da hoveriet ikke var så udbredt som i kongeriget, og det for kronfæsternes vedkommende var afløst af en pengeafgift, var de norslesviske fæstebønder ikke så plagede som hovbønderne i kongeriget.

De nordslesviske kronfæstere havde større frilands- og selvstændighedsfølelse end de tidligere vornede bønder på Sjælland.

Hvad selve landbruget og navnlig hvad mejeribrug angik, da stod dette højere i selve Holsten. Der kom nu en tid, hvor de unge i Nordslesvig søgte syd for at lære og for at dygtiggøre sig.

Unge dygtige landmænd i Holsten, hvor ejendomspriserne var højere end i den øvrige del af den danske stat, begyndte at søge nord på til Slesvig, Nørrejylland og til øerne for at tage forpagtninger eller for at købe landejendomme.

Selv om der tidligere var kommet enkelte holstenere hertil som forpagtere og godsejere, var det dog først efter landboreformerne og århundredskiftet, at indvandringen rigtig blev almindelig.

I mange tilfælde forpagtede de kun selve mejeriet på herregårdene, men der var i det følgende slægtled mange eksempler på, at de efter at have tjent en del på mejeriet,

*Bulladen ved Thystrup.
Disse huse opført af træplanker var tidligere almindelig på Haderslevvegnen, men ved udflytningen blev de gamle træhuse erstattet af grundmurede længer.*

og efter at de havde lært gården at kende, også forpagtede gårdens avling, for så nogle år senere om muligt at købe gården og ende som godsejer her i kongeriget.

Selvom holstenerne var dygtige folk, var der også en del, der forløftede sig og købte for stor ejendom i forhold til deres kapital. Dertil kom, at det var en fremmed egn, de var kommet til. Jordbund og klima var ikke helt det samme som i Holsten. Arbejds- og tyendeforhold, afsætningsforhold og skattetryk var også anderledes.

Endelig satte landbrugskrisen 1818-1828 også sine præg på de holstenske indvandrere, ligesom andre landmænd mærkede den.

Inden treårskrigen (1848-1850) - under de stærke nationale brydninger mellem kongeriget og især i de sydlige egne af de to hertugdømmer - holdt denne indvandring op.

Holstenerne fremkaldte en betydelig prisstigning på landejendomme, de lærte os et nyt sædskifte. »Det holstenske Kobbølbrug«, renbrak, dyrkning af raps og navnlig mejeridrift.

Mens vi i 1830'erne regnede med en smørproduktion på herregårdene af 30-40 kg pr. ko, regnedes der i Holsten med 60-65 kg pr. ko. Af den danske stats samlede smørdførsel udførte Holsten lige så meget årligt som kongeriget og Slesvig tilsammen, og endvidere opnåede landmændene i Holsten en højere pris.

Af holstenske landmænd, som kom hertil, og hvis slægt blev her i landet og blev kendt som dygtige landmænd, kan nævnes Heinrich Christian Valentiner, som i 1822 købte Gjeddesdal ved Tåstrup. Carl Wilhelm Lawetz kom hertil som mejeriforpagter i Jylland, og sønnen blev godsejer i Vestsjælland, hvor slægten stadig sidder på herregården Falkenstein. Endelig skal nævnes gehejmekonferensråd Edward Tesdorff, der ganske vist var født i Hamburg, men havde fået sin praktiske landmandsuddannelse på gårde i Holsten. Han kom til Lolland som forvalter og 22 år gammel, i 1840, købte han det meget store gods Orupgård. Slægten har stadig tre gods på Falster.

Godsejer Tesdorff oprettede Nykøbing Sukkerfabrik, og godsejer Carl Lawaetz oprettede Sukkerfabrikken Vestsjælland (nu: Gørlev Sukkerfabrik).

Efter 1864 og navnlig efter landbrugets omlægning fra omkring 1880 synes det, som om landbruget i Nordslesvig under det tyske styre knap var i stand til at følge med udviklingen nord for grænsen, men nu er der ingen forskel i landbrugsdriften, men den historiske virkelig sætter stadig sit præg.

OGN.

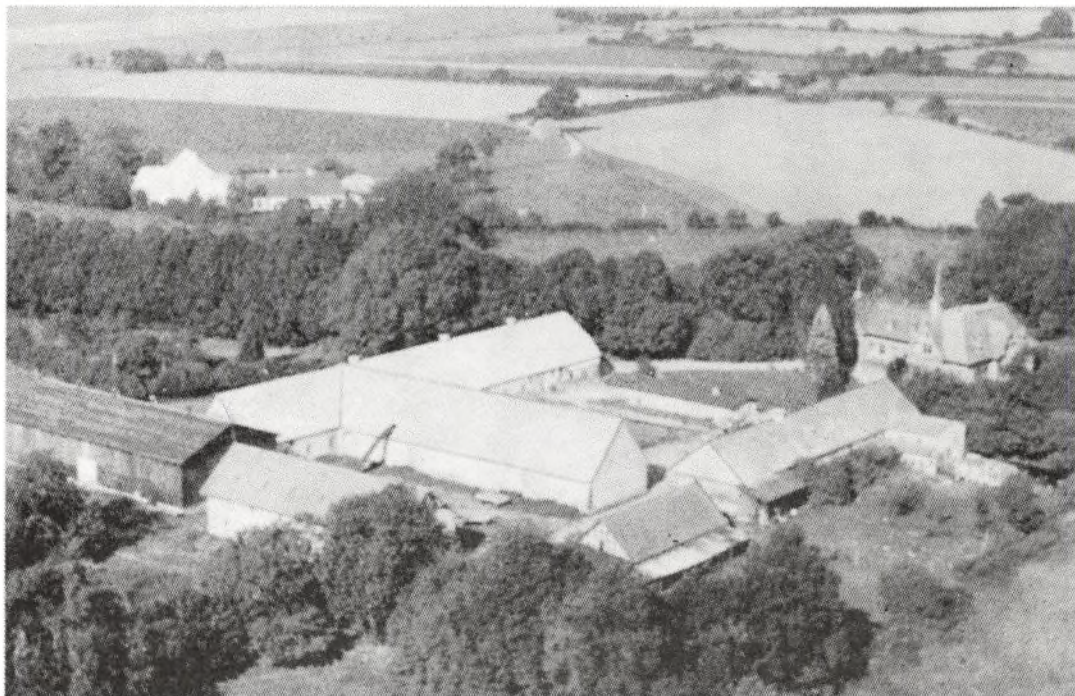
Litteratur:

J.J. Hansen: Større danske Landbrug - statistisk, topografisk, historisk håndbog. Bind VIII 1936

Returadresse: Inger M. Hansen, Bjerggårdsvej 9, 2840 Holte

Ultang

Den tidligere hovedgård i Halk sogn på Haderslev Næs bliver et af udflugtsmålene i forbindelse med årsmøde-udflugten den 2. juni 1996.

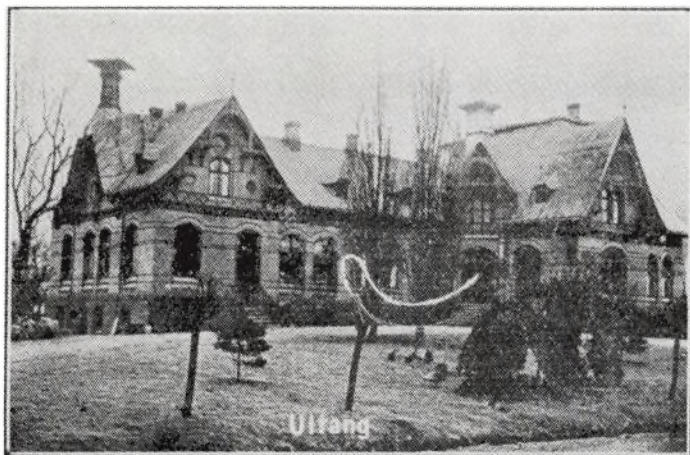
Ultang fotograferet omkring 1965.

Ultang er en af de herregårde, som i middelalderen ejedes af den gamle sønderjyske storbonde-slægt (adelsslægt) Emmiksen.

Det var dengang en stærkt befæstet borg.

I 1584 købte kong Frederik den Anden Ultang, og lagde den under Haderslevhus, hvorunder den hørte indtil 1790.

I 1850 købtes Ultang af Asmus Fromm, der også ejede Sodegård i samme sogn.

Hovedbygningen til Ultang er enestående. Ingen anden dansk gård har en hovedbygning i denne nationalromantiske stil, som antagelig er opført efter inspiration fra Sydtyskland. Den er opført i tre fløje i eet stokværk over høj kælder. Der er forsurede gaule og et spirprydet tårn.

Svigersønnen C.C. Christiansen arvede både Ultang og Sodegård.

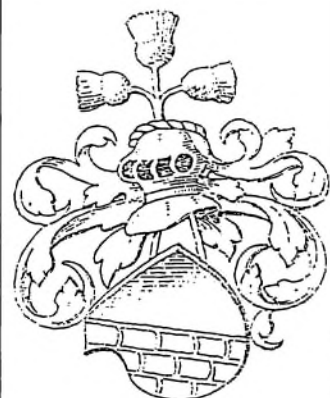
Hans søn Christian Christiansen fik Sodegård, mens Ultang i 1880'erne overgik til sønnen Asmus Fromm-Christiansen.

I 1920 kom fjerde generation til, denne ejer hed også Asmus Fromm-Christiansen, og han efterfulgtes i 1963 af den tredje Asmus Fromm-Christiansen, hvis søn i dag ejer Ultang, og denne generation har holdt navneskikken i hævd.

Ultang har et tilliggende på 444 ha, der fordeler sig på 200 ha agerjord, 13 ha eng, 14 ha skov samt Bankil Sø på 217 ha. Endvidere er der forpagtet 70 ha.

Ultang er kendt for frøavl, og driftformen omfatter stadig frø, men også korn. Der drives traditionel skovdrift og så er der en besætning af kødkvæg.

I mange år havde Ultang en besætning på 80 malkekøer med tilhørende opdræt.

Slægten Emmiksens våbenskjold.

Denne gamle sønderjyske storbonde-slægt (adelsslægt) besad Ultang indtil kong Frederik den Anden købte hovedgården, og lagde den under Haderslevhus.